

Lotsens navigeringshjälp

Förskolekompassen

Grund – nedsatta funktionsförmågor

Kommunikation/information

1 Förmåga att bearbeta och förstå

3 Förmåga att förstå andras perspektiv och behov

1	2
3	4

2 Förmåga att kommunicera egna behov

4 Förmåga att delta i samtal

Har barnet svårt att ...

- 1** bearbeta och förstå muntliga instruktioner
- 2** uttrycka vad han/hon vill eller inte vill
 be om hjälp
 ställa frågor för att få information, t.ex. "Vad ska vi göra?"
- 3** läsa av och tolka sociala signaler, t.ex. se att någon vill vara ifred
 förstå hur andra kan känna och tänka, t.ex. förstå att någon är ledsen eller förstå att någon inte vill göra det han/hon själv vill göra
- 4** lyssna färdigt på andra
 klara av turtagning under ett samtal

Övriga svårigheter med kommunikation/information

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Planering/organisation

1	2
3	4
- 1 Förmåga att organisera uppgifter
  - 2 Förmåga till problemlösning, konsekvensförståelse och sammanhangsförståelse
  - 3 Förmåga att komma i gång och avsluta
  - 4 Förmåga att komma ihåg

Har barnet svårt att ...

- 1 förstå i vilken ordning något ska göras, t.ex. att ta på sig kläderna i rätt ordning
- 1 föreställa sig och få bilder i huvudet av hur han/hon kan göra, t.ex. föreställa sig nya miljöer som att besöka biblioteket, att åka på utflykt

- 2 förstå sammanhang, bra på att se detaljer men har svårt att få ihop information till en helhet, t.ex. när jag tar Lisas docka blir Lisa ledsen
- 2 hitta nya lösningar när han/hon stöter på ett problem, t.ex. komma på att han/hon kan dra ner mössan över öronen när det är kallt
- 2 förutse konsekvenser, förstå att om jag gör så här blir det så här, t.ex. klättrar högt upp i ett träd, går ut på djupt vatten, utsätter sig för faror

- 3 komma i gång med någonting, t.ex. att ta på sig kläderna
- 3 komma vidare om han/hon blir avledd eller störd, t.ex. fortsätta att klä på sig när kompisen bredvid pratar
- 3 avsluta när han/hon har kommit i gång, t.ex. avsluta leken för att äta

- 4 komma ihåg vad han/hon ska göra, t.ex. komma ihåg att tvätta händerna före maten

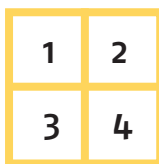
OBS! Svag sammanhangsförståelse bidrar till att det även blir svårt inom andra områden. Det kan t.ex. vara svårt att förstå att en person som rynkar ögonbrynen och höjer rösten kan vara arg.

Övriga svårigheter med planering/organisation

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Sinnesintryck/motorik

1 Förmåga att hantera ljud, synintryck och lukter

2 Förmåga att hantera smak och känselintryck

3 Fin- och grovmotorik samt öga-hand-koordination

4 Motorisk automatisering, balans och kroppssinne

Har barnet svårt att ...

- 1** höra vad någon säger om det finns bakgrundsljud, t.ex. att urskilja vad någon säger när andra pratar
- hantera vissa ljud, t.ex. surrande insekter, tickande klockor, barnskrik, klirrande bestick
- vistas i miljöer med mycket synintryck, t.ex. leka ute på gården
- hantera specifika synintryck, t.ex. starkt solljus
- hantera vissa lukter, t.ex. parfym (även goda dofter kan vara överväldigande), lukter från toaletten och köket
- bedöma avstånd
- 2** hantera vissa konsistenser, t.ex. gröt, fil (som kan kännas sträv mot tungan), mat med klumpar i (som potatismos, yoghurt med fruktbitar)
- hantera vissa smaker på mat
- hantera vissa känselintryck, t.ex. kläder mot kroppen, beröring
- 3** utföra grovmotoriska rörelser, t.ex. att gå, springa, hoppa, klättra, balansera, kasta en boll
- utföra finmotoriska rörelser, t.ex. att klippa, trä pärlor, hålla i en penna/krita, hantera bestick
- koordinera öga-hand, t.ex. att härma kroppsrörelser, dansa, klappa händerna, hålla sig innanför linjer, cykla, klättra, fånga en boll, gå i trappor
- 4** utföra motoriska rörelser utan att samtidigt behöva tänka på det han/hon gör för att kunna utföra det, t.ex. att klara toalettbesök, klä på sig, skriva, äta
- avgöra hur mycket styrka han/hon behöver använda till en uppgift, t.ex. när han/hon tar i någon
- hålla kroppen i upprätt position längre stunder, t.ex. sitta upp under samlingen eller vid matsituationen
- känna var kroppen finns i förhållande till rummet, t.ex. går in i föremål, krockar med andra barn

Övriga svårigheter med sinnesintryck/motorik

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Uppmärksamhet

1 Förmåga att rikta sin uppmärksamhet

3 Förmåga att följa instruktioner

1	2
3	4

2 Förmåga att hålla kvar uppmärksamheten

4 Förmåga att skifta uppmärksamhet

Har barnet svårt att ...

- 1 rikta sin uppmärksamhet mot det som är väsentligt, verkar inte lyssna
 dela sin uppmärksamhet på flera saker samtidigt, t.ex. vid matsituationen då flera pratar samtidigt
- 2 behålla uppmärksamheten över längre tid, blir inte klar, tröttnar eller undviker att göra uppgifter
 uppfatta det som sägs, t.ex. uppfattar bara det första eller det sista i en mening
 fokusera, kommer hela tiden på sidospår, börjar göra något annat, t.ex. när han/hon ska ta på sig och får syn på något intressant
- 3 uppfatta och följa muntliga instruktioner
- 4 skifta uppmärksamhet, att gå från en uppgift till en annan, t.ex. att ta på sig jackan och sedan skorna
 återvända till en uppgift, t.ex. när han/hon blivit avbruten

Övriga svårigheter med uppmärksamhet

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Impulsivitet/aktivitet

1 Förmåga att hejda impulser

1	2
3	4

2 Förmåga att vänta

3 Förmåga att reglera aktivitetsnivå/gå på högvarv

4 Förmåga att reglera aktivitetsnivå/gå på lågvarv

Har barnet svårt att ...

- 1** hålla tillbaka impulser att säga eller göra något olämpligt, t.ex. rycker någon i håret
 styra sina känslor, reagerar på allt, stort som smått, t.ex. kastar sig på golvet och skriker
- 2** vänta, vill att allt ska ske NU
 vänta på sin tur
- 3** vara ”lagom”, går på högvarv, är alltid ”på”
 hålla sig stilla, är rastlös, klättrar och springer omkring, pillar på saker
 slappna av, t.ex. att varva ner när det är vila
- 4** hitta lämplig aktivitetsnivå, går på lågvarv, är långsam, verkar sakna energi
 delta aktivt, dagdrömmer och ser ut att befinna sig i en annan värld, kan uppfattas som lat och passiv

Övriga svårigheter med impulsivitet/aktivitet

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Tidsuppfattning

1 Upplevelse av tid

1

2

2 Tidsorientering

3 Tidsplanering

3

4

4 Förmåga att anpassa sin
tid till andras

Har barnet svårt att ...

1

förstå vad vi menar med ”snart”, ”strax”, ”senare”, ”om en stund”

2

förstå begrepp som dag, datum, månad, år, årstider

hålla reda på vilken dag det är

3

uppskatta hur lång tid något tar, veta vad han/hon hinner göra

4

anpassa sin tid efter andra, t.ex. att skynda sig

Övriga svårigheter med tidsuppfattning

Flexibilitet

1 Förmåga att hantera övergångar

3 Förmåga att hantera ostrukturerade miljöer och situationer

1	2
3	4

2 Förmåga att hantera oförutsägbarhet och ovisshet

4 Förmåga att byta tankespår

Har barnet svårt att ...

1 hantera övergångar mellan aktiviteter, att växla från en uppgift till en annan, t.ex. att avsluta utelek för att gå in

2 hantera att rutiner/regler ändras
 hantera nya miljöer
 möta nya människor

3 hantera ostrukturerade miljöer eller situationer, t.ex. fri lek ute på gården
 komma på vad han/hon kan göra

4 kompromissa, anpassa sig efter andras idéer, t.ex. i leken

Övriga svårigheter med flexibilitet

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Ankare – starka funktionsförmågor

Till djupdykningen hör också att försöka ringa in barnets ankare, de starka funktionsförmågorna. Det kan vara svårt; ibland kanske man bara ser alla hinder och glömmar bort att barnet har styrkor och färdigheter också. Om du har svårt att hitta ankare, kan du ta hjälp av nedanstående förslag (det finns naturligtvis fler styrkor och färdigheter än dem vi tar upp här).

Ett ankare kan också vara något man är bra på, till exempel att våga vara sig själv, att tänka utanför ramarna, att vara en bra lyssnare, förmåga att fördjupa sig inom olika områden/intressen, snabb inlärningsförmåga.

Jag är bra på

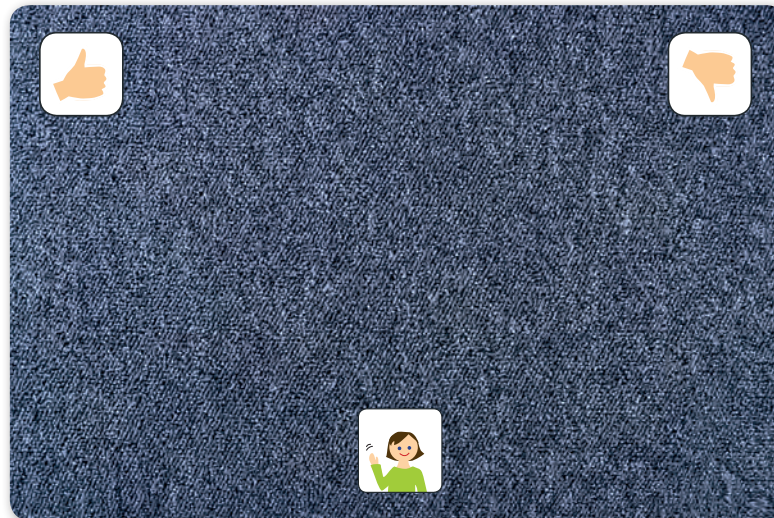
- att sjunga
- att dansa
- att spela fotboll
- att rita
- att baka
- att klättra

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Förskolan ska ge barnen möjlighet att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer.

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen. I kapitlet Tryggsäcken kan du läsa mer om hur du kan använda dig av samtalsmatta.

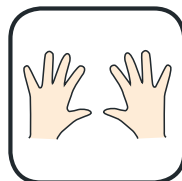
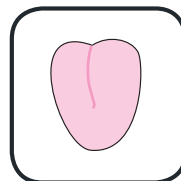
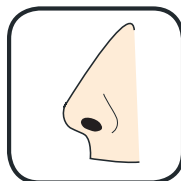
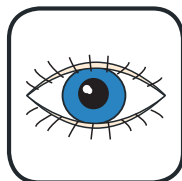
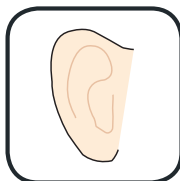
Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

- att komma till förskolan (t.ex. bild på förskolan)
- att klä av dig (t.ex. bild på kläder)
- att vinka/säga hej då (t.ex. bild på hand som vinkar)
- att möta kompisarna (t.ex. bild på barn)
- att möta personalen (t.ex. bild på vuxna)
- vad som ska hända i dag (t.ex. bild på aktivitet)
- vad du hör med dina öron (t.ex. bild på öra)
- vad du ser med dina ögon (t.ex. bild på öga)
- vad du känner med din näsa (t.ex. bild på näsa)
- vad du känner med dina händer eller din kropp (t.ex. bild på händer)

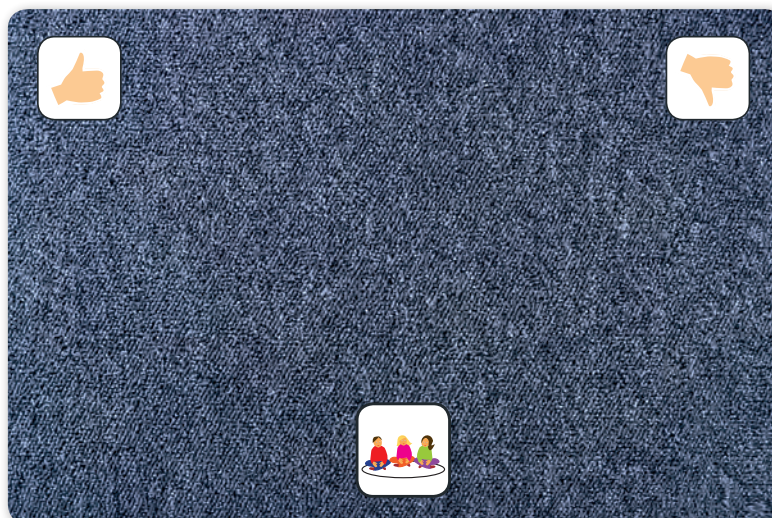
För att kunna bedöma barnets bästa krävs att ett barnperspektiv anläggs inför alla beslut eller åtgärder som rör barn.

Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet. Prop. 2009/10:165

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

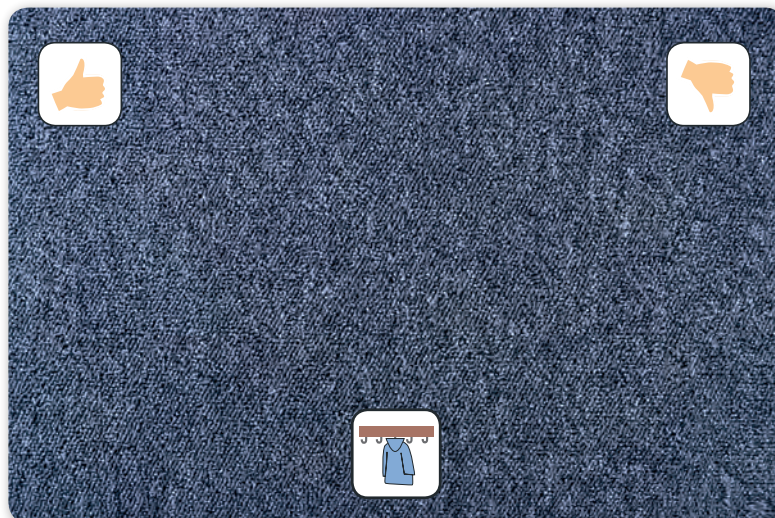
- att ha samling
- att prata på samlingen
- att lyssna på vad andra säger
- att sitta stilla
- att vänta på din tur
- att sjunga
- att röra på dig
- vad som ska hända i dag
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla intresse för och förmåga att uttrycka tankar och åsikter så att de kan påverka sin situation.

Lpfö 18

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

- att vara i hallen
- att klä på dig
- kompisarna
- personalen
- vad som ska hända
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

All form av utvärdering ska utgå från ett tydligt barnperspektiv.

Lpfö 18

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

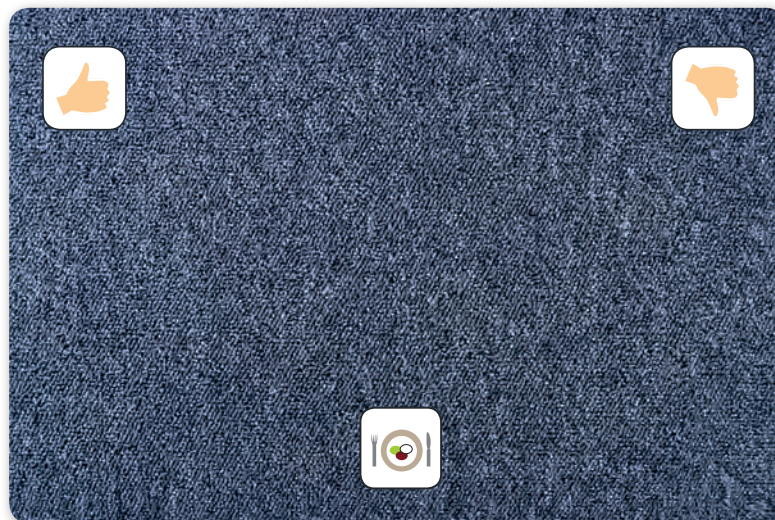
- att vara ute på gården
- att hitta på vad du ska göra
- regler som gäller ute på gården
- kompisarna
- personalen
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

Arbetslaget ska respektera varje barns rätt att uttrycka sina åsikter med olika uttrycksformer samt säkerställa att barnens uppfattningar och åsikter tas tillvara och kommer till uttryck i utbildningen.

Lpfö 18

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

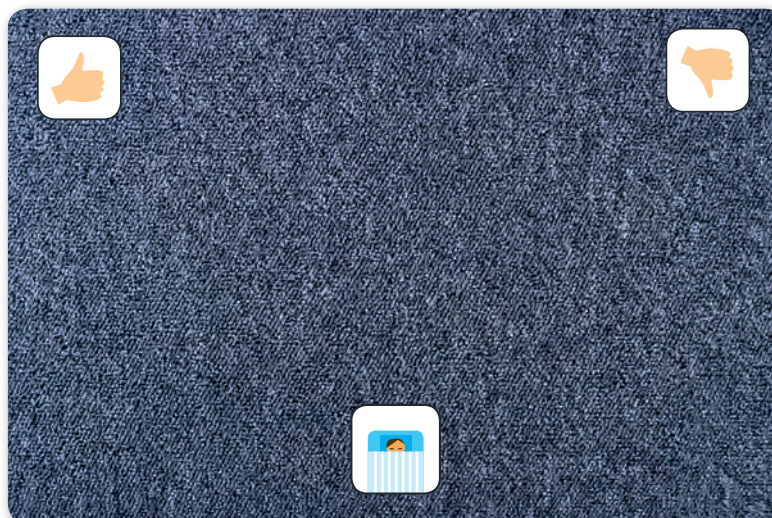
- att sitta vid matbordet
- att vänta på maten
- kompisarna
- personalen
- vad du kan smaka med din tunga
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

Enligt skollagen och barnkonventionen ska barnets bästa vara utgångspunkten för all verksamhet. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas och barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets bästa ska komma i främsta rummet. Grundläggande för barns bästa är att inhämta och beakta barnens åsikter.

Skolverkets Allmänna råd med kommentarer för förskolan, 2013

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

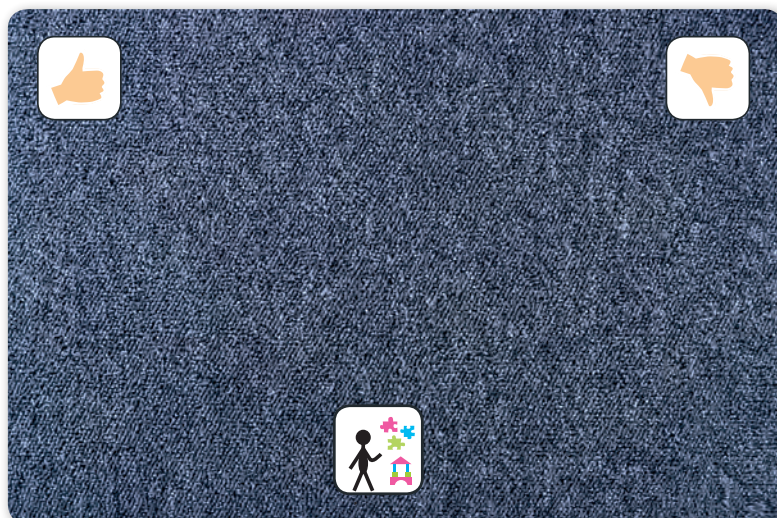
Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

- att vila
- att ligga stilla
- att vänta
- kompisarna
- personalen
- vad som ska hända sedan
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

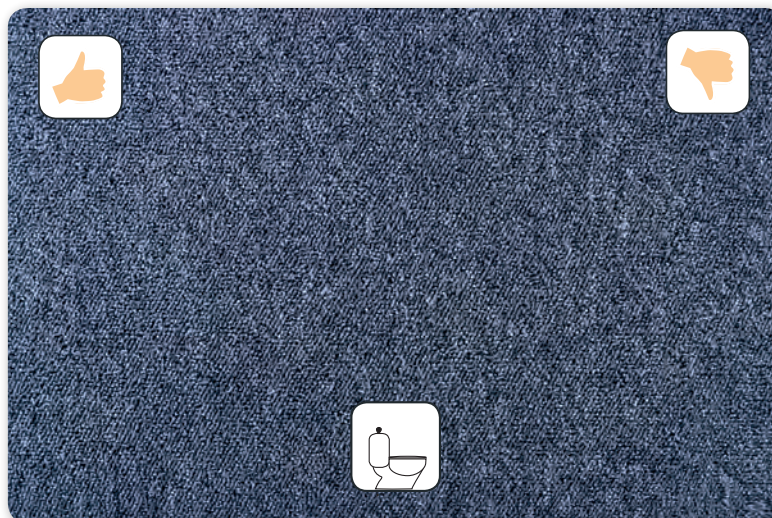
Vad tycker du om ...?

- att leka
- att vänta
- kompisarna
- personalen
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

Barnets navigeringshjälp

Gör en samtalsmatta (se kapitlet Tryggsäcken) tillsammans med barnet och samtala kring olika situationer med hjälp av bilder. Till varje fråga, oavsett om det blir tummen upp eller tummen ner, är det förstås viktigt att ställa följdfrågor för att ta reda på mer om barnets perspektiv på situationen.

Förslag på frågor

Vad tycker du om ...?

- att vara inne på toaletten
- att be om hjälp
- att vänta
- att tvätta händerna
- att spola
- att torka dig
- kompisarna
- personalen
- vad du hör med dina öron
- vad du ser med dina ögon
- vad du känner med din näsa
- vad du känner med dina händer eller din kropp

STRESS OCH STRESSORER

När kraven inte är anpassade efter barnets förmåga blir barnet överbelastat och stressat. Därför är det viktigt att också kartlägga vilka krav som kan vara specifikt jobbiga för barnet i förskolan och anpassa situationen efter det. Genom att kravanpassa och kompensera för det som är svårt förebygger du grundstress. Att ständigt ha krav som är högre än förmågan att hantera dem leder annars till konstant stress.

Utöver grundstress kan även situationsstress uppstå, det vill säga att vissa specifika upplevelser eller situationer stressar. Då är det viktigt att identifiera stressorerna (det som framkallar stress), både för att kunna förebygga och för att hitta strategier, till exempel lugna-nermig-tekniker.

Högt ljud, att inte veta hur man kan besvara en fråga och att behöva vänta är några vanliga stressorer.

Med de äldre barnen kan du försöka gå igenom vad som framkallar stress. Du kan ta nedanstående påståenden till hjälp. Be barnet kryssa för de påståenden som stämmer. Lägg gärna till sådant som du tror kan skapa stress hos barnet.

Barnets navigeringshjälp

Jag blir stressad av

- att inte veta vad som ska hända
- att inte veta vad jag ska göra
- att inte ha något att göra
- att behöva vänta
- höga ljud
- starkt ljus
- möta nya människor
- plötsliga förändringar
- att förlora när jag spelar spel
- att jag vill vara med överallt
- att behöva skynda mig.

- _____
- _____
- _____
- _____

När jag blir stressad eller orolig blir jag lugnare av

- att gå undan och vara för mig själv
- att spela spel
- att lyssna på musik
- att gå ut och springa
- att titta på film

- _____
- _____
- _____
- _____

När jag blir stressad vill jag att du hjälper mig att använda mina ”lugna-ner-mig tekniker” genom att

säga _____

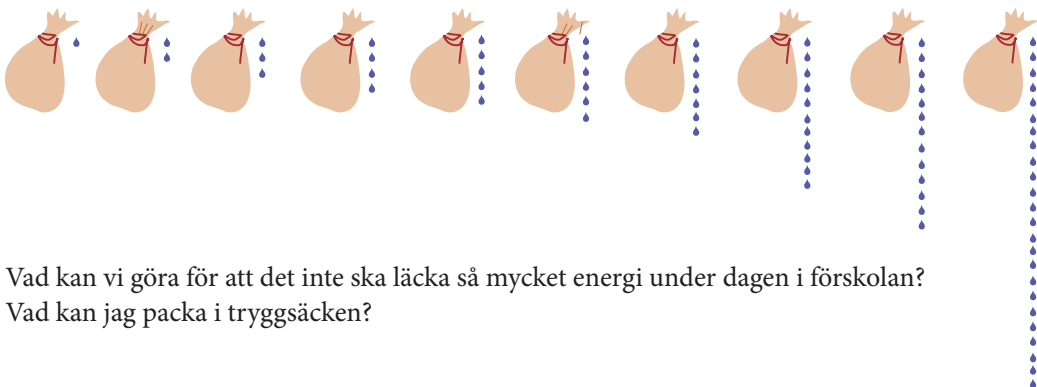
och göra så här: _____

Det här vill jag alltid ha med mig i min tryggsäck om jag blir stressad

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Situationer

Vad kan vi göra för att det inte ska läcka så mycket energi under dagen i förskolan?
Vad kan jag packa i tryggsäcken?